

Suunnittelija Elina Ryymin

12.11.2020

STM121:00/2020

VN/21338/2020

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Eduskunta**Asia**

HE 188/2020 vp laiksi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä kirjallista asian-
tuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi korkeakouluopiskelijoiden
opiskeluterveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 188/2020 vp).

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettu laki (695/2019; jäljempänä
opiskeluterveydenhuoltolaki) tulee voimaan 1.1.2021. Uuden lain myötä Ylioppilaiden ter-
veydenhoitosäätiön (jäljempänä YTHS) asiakasmäärä tulee noin kaksinkertaistumaan
1.1.2021. Jatkossa myös ammattikorkeakouluopiskelijat ovat oikeutettuja YTHS:n tuotta-
miin opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Lisäksi korkeakoulujen aloituspaikkoja on li-
sätty, mikä osaltaan kasvattaa YTHS:n asiakasmäärää. Samalla YTHS:n rahoitusmalli
muuttuu. Opiskelijat rahoittavat vastaisuudessa YTHS:n kuluista 23 prosenttia veroluon-
teisilla terveydenhoitomaksuilla. Terveidenhoitomaksu on maksettava, vaikkei opiskelija
käyttäisi opiskeluterveydenhuollon palveluita lainkaan. Jos opiskelija jättää terveydenhoi-
tomaksunsa maksamatta, maksu voidaan kuitata opiskelijan saamasta sosiaalietuudesta. Il-
man opiskelijan suostumusta terveydenhoitomaksu on mahdollista kuitata opintorahasta.
Terveidenhoitomaksu voidaan tarvittaessa myös periä ulosottoteitse.

YTHS:n asema terveyspalvelujen tuottajana on suomalaisessa terveydenhuoltojärjestel-
mässä poikkeuksellinen. Sen asiakaskunta on rajattu lainsäädännöllä. YTHS:n on siten voi-
tava varmistaa henkilön käyttöoikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin. YTHS:n tie-
donsaantitarve tunnistettiin jo opiskeluterveydenhuoltolain valmisteluvaiheessa. Tuolloin
ei kuitenkaan osattu ennakoida tietosuojasääntelystä johtuvia vaatimuksia riittävästi, ja
YTHS:n tiedonsaantioikeus jäi säättämättä.

Opiskelijan oikeus opiskeluterveydenhuoltoon on lainsäädännöllä turvattu. Opiskelija saa
alkaa käyttää YTHS:n tuottamia opiskeluterveydenhuollon palveluita ilmoittauduttuaan
läsnä olevaksi lukukaudelle eli jopa ennen terveydenhoitomaksun maksamista. Opiskelija
on toisaalta velvollinen maksamaan terveydenhoitomaksunsa riippumatta siitä, aikooko
hän käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluita. Näin ollen opiskelijoilla tulee olla yhtä-
läiset mahdollisuudet hakeutua ilman kohtuutonta vaivaa opiskeluterveydenhuollon palve-
luihin. Ilman tiedonsaantioikeutta YTHS:n olisi velvoitettava opiskelija saapumaan toimi-
pisteelleen todistamaan henkilöllisyytensä ja käyttöoikeutensa opiskeluterveydenhuollon
palveluihin. Tällainen käytäntö ei välttämättä olisi aina tarkoituksenmukaista eikä kustan-
nustehokasta. Palvelujen käyttäjillekään tuskin olisi mieluista, mikäli esimerkiksi sähköi-
nen asiointi ei olisi mahdollista. Myöskään opiskelijoiden yhdenvertaisuuden kannalta kyse
ei olisi kestävästä menettelystä. YTHS:llä on toisaalta myös yhteisöllisiä velvoitteita kuten
oppimisympäristöjen tarkastukset. Lisäksi tiettyihin tutkintoihin sisältyy oikeus tiettyihin

todistuksiin, rokotuksiin ja lausuntoihin. Samoin tiedonsaantioikeudella pyritään tehostamaan ensimmäisen vuoden opiskelijoille suunnattua tiedottamista koskien heidän oikeuttaan osallistua terveystarkastukseen.

Vaikka ehdotetulla sääntelyllä pyritäänkin edistämään opiskelijoiden lakisääteisen oikeuden mahdollisimman tehokasta toteutumista, opiskelijan näkökulmasta tarkasteltuna kyse on puuttumisesta perustuslain (731/1999) 10 §:ssä taattuun yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Henkilötietoja kerätään myös niiltä opiskelijoilta, jotka eivät välttämättä koskaan hakeudu opiskeluterveydenhuoltoon. Näin ollen tiedonsaantioikeuden alaiset henkilötiedot on rajattava välttämättömään. Esitetyllä tiedonsaantioikeudella ei kerättäisi arkaluonteisia tietoja kuten terveydentilatietoja. Nämä tiedot tulisi vastaisuudessa kerätä joko rekisteröidyn eli opiskelijan nimenomaisella suostumuksella tai muusta lainsäädännöstä johtuvan tiedonsaantioikeuden nojalla.

Ehdotetussa sääntelyssä on huomioitu opiskelijoiden perusoikeuksien yleiset rajoittamisedellytykset. Opiskelijoille sääntelystä koituva hyöty on arvioitu huomattavasti suuremmaksi kuin sääntelystä aiheutuva perusoikeuksia rajoittava haitta. Myös opiskelijan oikeusturvan kannalta voidaan arvioida nykytilaan verrattuna olevan kestävämpää, että YTHS:n tiedonsaantioikeus ilmenee selkeästi laista. YTHS:ää koskee rekisterinpitäjälle asetetut velvollisuudet, joista on säädetty Euroopan unionin yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja kansallisessa tietosuojasääntelyssä. YTHS on liittynyt KANTA-palveluihin.

Esitys perustuu tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdan e alakohtaan. Tietojen luovutussäännöksellä taattaisiin opiskelijoiden lakisääteinen oikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Henkilötietojen käsittely olisi tarpeen rekisterinpitäjän eli YTHS:n lakisääteisen tehtävän suorittamiseksi. Esitys pohjautuu keskeisiltä osin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c ja e alakohtiin, joten henkilötietojen käsittely perustuisi rekisterinpitäjän lakisääteiseen tehtävään. Lisäksi ehdotettu sääntely olisi tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi taikka rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi.

Muiden toteuttamisvaihtoehtojen ei voida katsoa turvaavan riittävästi ehdotetulle sääntelylle asetettuja tavoitteita. Tiedonsaantioikeuden alaiset henkilötiedot on voitava saada luotettavista lähteistä. Lisäksi rekisteröidyn nimenomaiseen suostumukseen perustuva tiedonsaanti voisi aiheuttaa ongelmia opiskelijan lakisääteisen oikeuden toteutumiselle. Mikäli opiskelija kieltäisi henkilötietojensa käsittelyn, hän ikään kuin tietoisesti luopuisi oikeudestaan opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Kielto-oikeuden käyttäminen ei kuitenkaan tosiasiallisesti poistaisi opiskelijalta hänen lakisääteistä oikeuttaan opiskeluterveydenhuoltoon eikä myöskään vapauttaisi terveydenhoitomaksun maksuvelvoitteesta.

Lausuntopalaute oli pääosin myönteistä. Täsmennyksiä toivottiin etenkin tietosuojaa koskevaan pohdintaan. Hieman epäselvyyttä oli siltä osin, ovatko Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijat valtakunnallisessa tietovarannossa. Opetus- ja kulttuuriministeriöstä saadun tiedon mukaan näin kuitenkin pitäisi olla. YTHS toi lausuntopalautteessaan esiin, että se tarvitsisi oppijanumeron jokaiselta opiskelijalta. Perusteeksi YTHS esitti lausunnossaan, että kyseessä olisi lisätarkastuskeino opiskelijoiden yksilöimisessä. Tältä osin sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesryhmä arvioi, ettei lisätarkastuskeino riittäisi täyttämään välttämättömyydelle asetettuja vaatimuksia. Kuitenkin esityksen edettyä valtioneuvoston istuntoon kävi ilmi, että ilman oppijanumeroa YTHS ei pystyisi juurikaan yhdistämään potilasasiakirjoja tapauksessa, jossa suomalaista henkilötunnusta vailla oleva opiskelija saa suomalaisen henkilötunnuksen. Näin ollen tämä voisi YTHS:n mukaan aiheuttaa vaaraa jopa

potilasturvallisuudelle, jos aikaisemmista potilasasiakirjoista tiedot eivät siirtyisi uusiin potilasasiakirjoihin luotettavasti. Täten myös oppijanumeroa voidaan pitää tästä näkökulmasta tarkasteltuna välttämättömänä, mutta hallituksen esitys ei sisällä tätä pohdintaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hyvää hallintotapaa voitaisiin edistää tiedottamalla rekisteröidyn oikeuksista. Opiskelijalle voisi esimerkiksi opiskelupaikan vastaanottamisen sekä lukuvuosi-ilmoittautumisen yhteydessä tiedottaa, mitä henkilötietoja hänestä kerätään sekä mistä ja mihin tarkoitukseen kyseiset tiedot kerätään. Samalla voitaisiin tuoda esiin, millaisiin oikeuksiin henkilötietojen kerääminen opiskelijan oikeuttaa.

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollossa tapahtuu suuria muutoksia 1.1.2021. YTHS:n asiakasmäärä kasvaa runsaasti. Näin ollen tuolloin YTHS:llä olisi oltava valmiudet tarkistaa, ketkä ovat sen palveluihin oikeutettuja. Tiedonsaantioikeudesta säättämättä jättämisestä voisi aiheutua häiriöitä opiskeluterveydenhuollon palvelujen saatavuudessa ja saavutettavuudessa. Huomioon on otettava myös YTHS:n mahdollisuudet toteuttaa sille asetetut velvoitteet. Ilman lakiperusteista tiedonsaantioikeutta myöskään alueellista yhdenvertaisuutta ei voida välttämättä taata, sillä opiskelijoilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia saapua YTHS:n toimipisteelle. Muutos olisi saatava voimaan 1.1.2021.

Edellä esitetyin perustein sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että lakiesitys tulisi käsitellä kiireellisenä.